

BURJUVA DİKTATÖRLÜKLERİ

Toplumsal-sınıfsal temelleri itibarıyla **işçi devletinden** farklı bir **devlet tipi** oluşturan **burjuva devleti**, varlığını farklı **devlet biçimleri**, yani farklı **rejimler** (politik yönetim biçimleri) altında sürdürür. Kapitalist üretim ve mülkiyet ilişkilerinin neden olduğu kaçınılmaz çelişkilerin yol açtığı ekonomik-toplumsal-politik krizler, burjuva toplumunun varoluş koşullarını ve bekasını tehlikeye soktuğu durumlarda burjuvazi, yürümez hale gelen “burjuva demokrasisi” yerine başka politik yönetim biçimleri aramaya başlar. Kendisi de “burjuva diktatörlüğünün” politik biçimlerinden biri olan parlamenter veya başka tür burjuva demokrasileri, tarihlerinin hiçbir döneminde “**saf**” karakterde olmasalar da, (Mesela yaygın bir Bonapartizm eğilimi) düzenin tehlike altına girdiği dönemlerde, kendi “demokratik ilkelerini” bir yana bırakarak daha açık ve doğrudan zora dayalı diktatörlük biçimlerine başvururlar. Bu rejimlerin ortak ve geçişli bazı yönleri olmakla beraber onları birbirlerinden ayırt etmemizi sağlayan farklı ve çok önemli özellikleri vardır. Burjuvazinin toplumsal egemenliğini sürdürebilmek amacıyla, politik egemenliğinden vazgeçmesinin birer ifadesi olan bu çeşitli derecelerde zora dayalı baskı rejimlerinin ortak özellikleri, hepsinin istisnasız biçimde finans kapitale, burjuvaziye hizmet etmeleridir. Bu bakımdan aralarında bir fark yoktur. Ancak tarihsel ve toplumsal çelişkilerin **politika alanında** çözülebileceği gerçeği, bunlar arasındaki farklılıkların bilinmesini çok ama çok önemli kılmaktadır. Bu geçişlerin, benzerlik ve farkların bilinmesi, bu rejimlere karşı mücadelenin doğru stratejik, taktik, politik ve örgütsel araçlarını inşa etmemizi de sağlayacaktır.

Amacımız tarihsel gelişmeleri değişmeyen düşünce kalıpları ve taşlaşmış kavramlar içine sokmak değildir. Bu ancak Stalinizmin “diyalektik tahlilin yerine kısmi ve yetersiz bir tarihsel deney temeli üzerinde ortaya çıkarılmış soyut kategorilerin geçirilmesini” (Troçki. FKM. Sf: 458. Köz 1. Baskı) koyan düz ve biçimsel mantığına uygun bir tutum olabilir.

Oysa devrimci Marksizmin yöntemi farklıdır:

“ Doğru bir teorik yönelişin olağanüstü pratik önemi, keskin toplumsal çatışmalar, hızlı politik kaymalar ve durumdaki ani değişmelerle dolu bir dönemde en belirgin biçim ile ortaya çıkar. Böyle bir dönemde politik *kavramlar* ve *genellemeler* hızla eskirler ve yerlerine ya büsbütün yeni kavramların konulması (bu daha kolaydır), ya da somutlaştırılmaları, açıklatılmaları ve kısmen düzeltilmeleri (bu daha zordur) gerekir. Geleneksel örnekleri altüst eden ve çok daha ısrarlı teorik dikkat isteyen *ara, geçiş* durum ve bileşimlerinin zorunlu olarak ortaya çıkışı işte tam böyle dönemlere rastlar. Tek kelimeyle; (savaştan önceki) barışçı ve ‘organik’ dönemde, insan birkaç hazır soyutlama ile yetinebildiyse de, zamanımızda her yeni olay diyalektiğin şu en önemli yasasını bir kez daha doğruluyor: *Doğru her zaman somuttur.*”

Faşizm

Bu bölümde genellikle yapıldığı gibi faşizmin ortaya çıkışı ve yükselişinden ziyade, iktidardaki faşizmin bir rejim olarak nitelikleri ve uygulamalarını ele alacağız. Bu, faşizmi Bonapartizm, askeri diktatörlük gibi diğer burjuva baskı rejimlerinden ayırt etmemizi sağlayacaktır. Elbette faşizmi iktidara taşıyan sürece çok kısa da olsa değinmek şartıyla...

Stalinistler Troçki’nin başlıca yanlısının faşizmde finans kapitali değil, küçük burjuvaziyi görmek olduğunu söylüyorlardı. Troçki ise bu eleştiriyi cevaplarken Stalinizmin burada da **sınıfların diyalektiğinin** yerine **soyut kategorileri** geçirdiğini vurguluyordu. Troçki’ye göre

“Faşizm, küçük burjuvaziye finans kapitalin çıkarları için seferber etmenin ve örgütlemenin özgül bir yoludur.”

“Demokratik rejim döneminde, sermaye zorunlu olarak işçilere reformist ve barışçı **küçük burjuvaziye karşı güven duygusu** aşılamaaya çalışır.” (İşçi sınıfının düşünce, davranış ve amaçlar açısından küçük burjuvazinin etkisi altında olması; bu yoldan burjuvaziye bağlanması)

“Oysa, küçük burjuvazinin içinde **proletaryaya nefret** daha önceden yaygınlaşmamışsa, faşizme geçiş olanaksızdır.”

Finans kapitalin egemenliği bu iki sistemde **ezilen sınıflara karşı taban tabana zıt ilişkilere** dayanır: Demokraside **işçilerin küçük burjuvaziye güvenmesi**, faşizmde **küçük burjuvazinin işçilerden nefret etmesi** ve ona karşı saldırıya geçmesi gerekir.

Faşizm süreci şöyle işler:

“ Kapitalist toplumun en ağır bunalımı; işçi sınıfının radikalleşmesinin artması; kırsal ve kentsel küçük burjuvazide işçi sınıfına karşı sempatinin artması ve değişiklik özlemleri;

büyük burjuvazinin ne yapacağını şaşırması;

büyük burjuvazinin devrimci bunalımın tepe noktasından kaçınmak için gösterdiği korkakça ve haince çabalar;

proletaryanın kendini tüketmesi ve halsiz düşmesi;

toplumsal bunalımın derinleşmesi;

küçük burjuvazinin kolektif nevrozu, mucizelere inanmaya hazır olması, şiddetli tedbirlere yatkın olması;

umutlarına ihanet eden proletaryaya karşı düşmanlığının gelişmesi.

Bunlar bir faşist partinin kurulması ve zafere ulaşmasının dayandığı temellerdir.” (Troçki)

Bu nedenle Clara Zetkin 1923’te, **“Faşizm, Rusya’da başlamış devrimi devam ettirmediği için proletaryanın çekmek zorunda olduğu bir cezadır”** demiştir.

Faşizm ve Emperyalizm...

Toplumsal bunalımın keskinleştiği dönemlerde, proletarya belli bir aşamada iktidarı alamadığı takdirde **emperyalizm** ekonomik hayatı kendi yöntemleriyle düzenlemeye başlar. Politik aygıt, devlet iktidarı haline gelen faşist partidir.

Üretici güçler, sadece özel mülkiyetle değil, ulusal sınırlarla da uzlaşmaz çelişki içinde olduğundan (emperyalizm zaten bu çelişkinin ifadesidir) emperyalist kapitalizm bu çelişkiyi yeni toprakların ele geçirilmesiyle, toprakların genişletilmesiyle çözmeye çalışır. Ekonomik, politik ve kültürel hayatın bütün yönlerini finans kapitale tabi kılan totaliter devlet, gelişmiş kapitalist ülkelerde emperyalist bir imparatorluğun yaratılmasının aracıdır.

Faşizm Emperyalizme Karşı!

Bu konuda özellikle Alman ve İtalyan faşist ideologların “değerli” katkılarını inkâr edemeyiz! Nazi Partisi kurucularından Drexler şöyle diyor: **“Emekçiler Almanyası batının açgözlü güçlerinin kurbanıdır.”** Sonra sözü, bir başka Nazi, Moeller von den Bruck alıyor:

“Halklar için hakkaniyet sağlanmadıkça sosyalizm insanlara hakça bir düzen sağlayamaz. Alman emekçileri bilmelidirler ki, tarihlerinde hiçbir zaman, bugün yabancı kapitalizmin sultanı altında oldukları kadar bir esarete düşmemişlerdir(...) Ezilen bir milletin en ezilen kesimi olarak proletaryanın bugün yürüttüğü kurtuluş mücadelesi, artık birbirimize karşı değil, fakat dünya burjuvazisine karşı verdiğimiz sivil bir savaştır.”

Son sözü Nazi Partisi’nin demagojik sol dönemi ideoloğu ünlü Gregor Strasser söyler: **“Alman sanayisinin ve Alman ekonomisinin uluslararası mali sermayenin elinde olması, her türlü sosyal kurtuluş yolunun tıkanması, sosyalist bir Almanya rüyalarının suya düşmesi demektir(...) Biz savaş Almanyası’nın gençleri, biz nasyonal sosyalist devrimciler, biz ateşli sosyalistler Versailles barış antlaşmasında somutlaşan kapitalizme ve emperyalizme karşı mücadele bayrağını açıyoruz.”**

Aynı demagojik dil elbette faşist İtalya’da da geçerliydi ve orada da “antiemperyalist mücadele” İtalya’nın **“büyük proleter”** olduğu iddiası üzerinden yürütülmekteydi. Savaşa sosyal bir muhteva vermeye çalışan Mussolini, o zamanın Birleşmiş Milletleri olan Milletler Cemiyeti’nin **“Proleter milletlere karşı zengin milletlerin bir çeşit sigorta priminden başka bir şey olmadığını”** ilan ediyordu.

Görüleceği üzere, Avrupa faşizminin emperyalizm karşıtlığı epeyce **“proleter devrimci”** bir niteliğe sahip, ancak iki küçük bir kusuru var: Birincisi Alman burjuvazisinin, mali sermayesinin toplumsal konumu ve emperyalist karakterinden söz etmiyor; ikincisi proletaryanın kurtuluşunu Almanya’nın **“yabancı kapitalizmin sultanından”** kurtuluşu şartına bağlıyor...

Nasıl, hiç yabancı gelmiyor değil mi? Sanki bir yerden hatırlıyor gibiyiz!

“Bütün İktidar Faşizme!” : Totaliter Devlet

Kendi **iradelerini zorla kabul ettirmek** ve **kârlarını artıracak** otoriter bir devlet düzeni kurmak isteyen büyük burjuvazinin desteğiyle iktidara gelen faşizmin amacı, **örgütlü proletarya hareketini yok etmek** ve **parlamentar demokrasiyi ortadan kaldırmaktır**. Faşizm, elindeki parti ve kitle örgütleri sayesinde **toplumun bütün hücrelerine sızarak** onları kontrolü altına alır. Ancak iş bununla kalmaz, faşizm **devleti de tepeden tırnağa ele geçirerek totaliter diktatörlüğünü** bütünlemek ister. Faşist iktidar her ne kadar nesnel olarak sermayenin yararına olsa da öznel olarak da kendi yararına işler. Bu nedenle kapitalist kodamanlar, faşist ayak takımının talepleriyle karşı karşıya kalırlar. Bunların amacı **yeni bir “siyasi sınıf”** yaratmaktır. Bu nedenle, “hiç uğraşmadan, sonradan görme insanların hoyratlığıyla, burjuvazinin eski siyasi takımını sürüp akmak ve bütün mevkilere el koymak” amacıyla harekete geçerler.

Ancak büyük burjuvazi, bu durumun tehlikelerini hesaba katarak, hiç değilse **başlangıçta faşizmin geleneksel burjuva hükümetine katılmakla yetinmesini** tercih eder. Ancak faşist avam takımı bütün iktidarı istemektedir.

Ancak yine de büyük burjuvazi, bazı garantiler elde eder. Faşist bakanlıklara eski siyaset sınıfından bazı güvenilir kişiler getirilir. Ancak faşistlerin amacı bu eski siyasetleri devlet yönetiminden tamamen uzaklaştırmaktır. Ancak burjuvazinin fazla direnecek imkânı yoktur. Her şeyden önce siyasi ve toplumsal amaçlarına ulaşabilmesi, devleti dönüştürebilmek ve örgütlü proletaryayı ezip dağıtabilmek için faşizmin kitlesel gücüne ve araçlarına muhtaçtır.

Bu nedenle burjuvazinin “direniş”i sona erer ve tüm devlet faşist avam takımının eline bırakılır.

Bu durum bir ölçüde, “klasik Bonapartizm” döneminde de yaşanmıştır. L. Bonaparte, kendisini destekleyen ayak takımını, “hatipleri yazarları, edebiyat adamlarını; burjuvazinin eski siyasi personelini; kürsü ve yayın organlarını kaldırmak ve yok etmek için” ortalığa salar.” **Marx**, bu durumu şöyle anlatır: “**Saray, bakanlıklar, idarenin ve ordunun üst kademeleri, bir yığın garip adamın istilasına uğramıştı. Bunların en iyisi hakkında söylenebilecek şey, ne idüğü belirsiz oluşudur: yağma düşkünü, açgözlü, kötü şöhretli, gürültücü, derbeder tiplerdir bunlar.**”

Faşistler için zaten **eski siyasi sınıf** hastalıklı ve tasfiye edilmesi gereken bir unsurdur. Bu nedenle iktidardan çekilmeleri ve yerlerini daha layık olana terk etmeleri gerekir.

İtalya’da başlangıçta **iktidarın paylaşılması** faşist güçler açısından uygun bir durum olarak kabul edilmez, hükümetin içinde burjuvazinin eski mutemet adamlarının yer aldığı “**geçiş rejiminin**” uzayıp gitmesine karşı çıkan faşistler, Mussolini’yi “**totaliter devlet**”i bir an önce kurması için zorlamaya başlarlar.

Hedef, “**faşizmin devleti kendinde maddeleştirmesi**” olsa da faşizm, İtalya örneğinde totaliter devleti inşa etmeden önce bir “**yüzde ellilik**” koalisyon ve **hazırlık dönemi** yaşar. Faşist devlet, mevcut devlet yapısıyla iç içe geçerek oluşmaya başlar. Başlıca parti şeflerinden oluşan “**Büyük Faşist Konsey**” bakanlar kuruluna eklenir. Konsey kararıyla, düzenli ordunun mevcudu, hükümet başkanına bağlı “**Milli Güvenlik Gönüllü Milisi**”nin ilavesiyle iki katına çıkarılır. **1925’te** faşistler “**Bütün iktidar faşizme!**” (“Bütün iktidar Sovyetlere” sloganının kötü taklidi!) sloganıyla **totaliter devlet** inşasına girişirler ve **bir ordu olan faşizmin “değişik amaçlı başka orduların varlığını kabul edemeyeceğini, bu ordunun bir tek kumanda merkezi olabileceğini...diğer partilerin hayat hakkı olamayacağını”** ilan ederler. Faşizmin amacı **devletle özdeşleşmek** ve bir “**parti-devlet**” olmaktır.

Ardından bütün partiler silinip yok olurlar. Faşizm sadece işçi sınıfı örgütlerini ve siyasi partilerini değil, **burjuva partilerini** de ortadan kaldırır. Eski partileri yeniden kurmaya kalkışmanın cezası 20 yıl haptir. Bu işler gizli polis (Ovra) ve “özel mahkemeler” tarafından sıkı sıkıya takip edilir.

Hükümet artık sadece faşistlerden oluşmaktadır. Hükümet başkanına “**görev sırasında ya da dışındaki hal ve tavırlarıyla görevlerini layıkıyla yerine getirebilecekleri konusunda tam bir güven telkin etmeyip hükümetin siyasi ilkeleriyle bağdaşmaz bir tutum içinde bulunan asker-sivil her türlü memuru görevden çıkarabilme**” yetkisi verilir. Ordu kadroları bu yolla faşistleştirilir.

İtalya’da faşizmin iktidara gelişinden beş yıl sonra 1928’de Büyük Faşist Konsey’in **rejimin bütün faaliyetlerini koordine etmekle görevli** organ haline getirilmesiyle totaliter devlet son şeklini alır. Faşist parti devletle tamamen kaynaşır.

(Süreç Almanya’da da aşağı yukarı benzer bir biçimde işler...)

Partinin Devlet Tarafından “Ehlileştirilmesi!”

Ancak önce devleti ele geçiren faşist parti, giderek devlet tarafından “**emilmeye**” başlar. Yani parti, totaliter devlet tarafından “**ehlileştirilir.**” Bütün makamlar faşistlerin elindedir, ancak demagojik “devrimci” söylemi ve bir takım eylemleriyle burjuvaziyi rahatsız eden militan taban unsurlarının önemli bir bölümü tasfiye edilmiş, geri kalanı da susmayı kabullenmiştir.

Silahlı güçler, milis birlikleri, var olan güvenlik güçlerine entegre edilerek “normalleştirilirler.” Böylece faşizm burjuvazinin sadık bir hizmetkârı haline dönüşür.

Birçok kez “temizlikten” geçen parti, zamanla devletin bir çarkı ve kendine özgü bir dinamizmi olmayan bürokratik bir organizma haline gelir.

Sembolik bağlar ve görüntüler bir yana, giderek kitlelerden kopan faşist diktatörlük, daha çok geleneksel baskı güçlerine, ordu ve polise dayanmaya başlar.

Troçki, 1932’de bürokratik faşizmin, “**büyük çapta askeri-polisiye diktatörlüğün öbür şekillerine yaklaştığını**” vurgular.

Ancak her şeye rağmen faşist rejim, kendisini diğer burjuva baskı rejimlerinden ayıran özelliklerini kısmen de olsa korumak zorundadır. Bu nedenle faşizm kendisini iktidara getiren ve **toplumun bütün hücrelerini kontrol altında tutmasını sağlayan** “sosyal tabandan” tamamen vazgeçemez. Bu aynı zamanda hayal kırıklığına uğramış, aşırı bir sömürü altında yaşayan sefalet içindeki emekçi kitlelerin desteğini sağlamak ve muhalefetini engellemek için de gereklidir. Bu nedenle “demagoji” belli ölçülerde olsa da devam eder. Parti ve milis örgütleri devlet denetiminde muhafaza edilir.

“Bütün sosyal hücrelere nüfuz edebilen, böylesine bir denetim ve eylem aracından, yerini ne ordunun ne de polisin tutamayacağı bir araçtan vazgeçmek imkânsızdır... Gözetim altında tutulmayan bir halk arasında her türlü aşırı akım kolayca hayat hakkı elde etmeyi bilir.”

Ayrıca bu tür örgütlenmelerin muhafazası burjuvazinin “eski düzen güçlerinden” kaynaklanacak tehlikeleri engellemek için de gereklidir. Faşizme tam olarak bağlanmayan bürokrasinin, ordunun vb’nin, memnuniyetsiz burjuvazinin de desteğiyle yeniden sahneye çıkmaları mümkündür... (Nitekim sonlara doğru böyle olmuş ve burjuvazi çeşitli biçimlerde rejime muhalefet etmeye başlamış, generaller aracılığıyla çeşitli darbe teşebbüslerinde bulunmuştur.)

İşçi Sınıfının Atomize Edilmesi...

İşçi sınıfının atomize edilmesi, faşist bir rejimin en önemli işlevidir. Zaten faşizm burjuvazinin desteğini bu nedenle almıştır. Siyasi olarak iktidarı ele geçiren faşizm, kurduğu “**güçlü ve totaliter devletle**” burjuvazinin toplumsal ve ekonomik egemenliğine “mutlak” bir karakter kazandırır. Ekonomik olarak en önemli hedef **kârların düşmesini engellemek** ve **girişimlerin verimliliğini artırmaktır**. Bunun temel şartı işçi sınıfına karşı yürütülecek saldırı ve sınıfın parçalanmasıdır.

Faşist devlet işe sınıf mücadelesinin temel unsurlarından sendikaların ezilmesi ve yok edilmesi, bunların fabrikalardaki örgütlenmelerinin, grev hakkının ortadan kaldırılması, toplu sözleşmelerin feshedilmesi, ücretlerin düşürülmesi ve kontrol altına alınmasıyla başlar. Bu patronun işçi üzerindeki mutlak hâkimiyetinin kurulması anlamına gelir.

İkinci adım, işçi sınıfı içinde oluşabilecek her türlü bağımsız adım ve örgütlenmeyi imkânsız hale getirmektir. Bu amaçla emekçileri “**gözetim zabıtası**” örgütlerinde toplar. Bunların “temsilcileri” tepeden atama yoluyla gelir.

Grev girişimleri ağır disiplin cezalarıyla cezalandırılır. Faşist rejimde, bir işyerinde **patrona karşı çıkmak devlete karşı çıkmakla eşdeğer** görülür. İş uyuşmazlıkları devletin “**mecburi hakemliğinde**” her defasında işçilerin aleyhine çözülür. “Hakem kararları” patronların isteklerinden başka bir şey değildir. Patronların vermeyi uygun buldukları ücretler devlet otoritesiyle müeyyideye bağlanır; “**Bu ücretleri kabul etmemek, devlete itaatsizliktir.**”

Mesela **İtalya**'da süreç şöyle işler: Sanayici örgütleri ile faşist “sendikalar” konfederasyonları arasında uyumlu çalışma amacıyla **karma komisyonlar** kurulur. İşverenlerce tanınan faşist sendikalar, eski sınıf sendikalarının **mal varlığına hukuken de el koyarlar**. Bir kararnameyle valilere, işçi örgütlerinin yöneticilerini azletme ve feshi takiben sendika mallarının tasfiyesi ile görevli komiserler atama yetkisi verilir. Faşist sendika, bir şehirde eski sendikadan ayrılan bir grubu bünyesinde topladığında, o sendikanın mal varlığının kendi mülkiyetine geçirilmesini talep eder ve bu talep de kabul edilir.

Ancak İtalya'da rejimin ilk dönemlerinde rejim, eski sendikaların (Mesela CGT) hukuki varlığının sürmesi ve bazı sendikal özgürlüklerin hâlâ var olması nedeniyle işçi sınıfı içinde hızlı bir gelişme gösteremez. Fabrika içi işçi komisyonları seçimlerinde faşist listeler, “kelimenin gerçek anlamında, kızıl oylar çığı altında ezilip giderler.”

Ancak bir süre sonra (İtalya'da faşizmin iktidarının ikinci yılında) **faşist olmayan bütün sendikalar ortadan kaldırılır** ve bütün mal varlıklarına el konur. İşverenlerin kabulüyle **örgütlenme ve toplu sözleşme yetki tekeli** faşist sendikalara geçer. Ardından **grev hakkı kaldırılır** ve “fabrika içi işçi komisyonları” dağıtılır.

Faşist sendikalar, “**siyasi disiplin**” aygıtlarıdır ve bütün amaçları işçilerin direnişini engellemektir. Çeşitli “**mesleki bölmelere**” **dağıtılan işçilerin** her türlü faaliyeti buralarda denetim altında tutulur.

Mussolini, 1926'da bir nutkunda şunları söyler: “**Faşist sendikalizm, faşizm ve hükümet tarafından tamamen denetim altında tutulan güçlü bir kitle hareketi, itaat eden bir kitle hareketidir.**”

Faşist sendikalara katılmak sözde zorunlu olmasa da, işçiler, sendika aidatı ödemek, yapılan sözleşmeleri ve verilen ücretleri kabul etmek zorundadır. Ayrıca sendika kartını gösteremeyen işsizlerin herhangi bir yerde iş bulması imkânsızdır! Ayrıca faşist devlet istediği işçiye sendikadan atmakta serbesttir.

Grev, devlete ve “sosyal topluluğa” karşı bir suç olarak kabul edilir.

İş sözleşmelerinde işçilerin haklarından ziyade **görevlerine** ilişkin maddeler yer alır. Bunların bir bölümü **askeri bir dille** kaleme alınmış “**disiplin maddeleri**”dir: “Bütün işçiler, mevcut hiyerarşiye göre bir üstlerindeki şefe bağlıdır.”

Savaş sanayiinde çalışan işçiler, askeri disipline ve askeri ceza kanununa tabidir.

Her işçinin bir **karnesi** vardır ve bu karnelerde işçinin hal ve tavrının “milli açıdan tatminkâr” olup olmadığı yer alır. **İşten çıkarılan işçinin** yeniden bir işe girmeye layık olup olmadığı patronlar tarafından bu karneye kaydedilir.

Büyük sermaye sonunda faşizmle varmak istediği yere varmıştır. Bu ücret sistemi için de geçerlidir:

***Eski toplusözleşmelerin yerine işyerine göre ücret sistemi.** Sözleşmelerdeki diğer maddelerin aksine ücretler maddesi genel ve “milli” değil, yerel, **bölgesel ve işyeri temellidir**; bölgeden bölgeye, işyerinden işyerine hatta işçiden işçiye değişir. **İşveren** istediği ücreti vermekte serbesttir. Ayrıca ücretler istenildiği anda düşürülebilir. İtalya'da ücretler 1927'den sonraki beş yıl içinde yarı yarıya, sekiz yıl içinde de yüzde 60-75 arasında düşer.

Almanya'da ise bu düşüş iki buçuk yıllık sürede yüzde 25-40 kadardır. İşçiler asgari bir yaşam haddinin altına düşer.

***Faşist sendikaların toplu sözleşmelerinde ücretler belirli bir süre için garantili değildir, her an değiştirilebilir:** Yasa, durumun sonradan önemli ölçüde değişmesi halinde, sözleşmedeki sürenin bitiminden önce “yeni iş şartlarının yaratılması yolunda harekete geçmenin mümkün olduğunu” belirtir!

İş mahkemeleri, sözleşmelerde belirtilmiş olan şartları değiştirebilen kararlar alabilir ve bunların bütün işkolunda uygulanmasını sağlayabilir. Ancak çoğu zaman patronlar, sözleşme maddelerini feshetmeden devletin desteğiyle istediği gibi yorumlayarak uygular.

Benzer uygulamalar Almanya’da da yürürlüğe konur.

Faşist demagojinin bir başka yönü ise “**korporasyonlar**” sorununda ortaya çıkar. Sınıflar mücadelesini reddederek işçi sınıfına “milli birlik ve beraberlik” hayalleri yayan faşist avam takımının bir başka hedefi de işçi ve işverenleri “**mesleki dayanışma**” ve “**çıkar birliği**” içinde aynı “**milli**” **toplumsal-ekonomik-mesleki örgütler içinde kaynaştırmaktır.** Ancak bu yoldaki girişimler, faşist çete şeflerinin ve kerameti kendinden menkul faşist ideologların, ekonomi üzerindeki korporatist hâkimiyet hayallerinden ürken büyük burjuvazinin ciddi bir direnciyle karşılaşır. Büyük sanayicilerin en büyük korkusu geçmişin “fabrika konseylerinin” bu defa faşist bir kılık altında karşılarına çıkmasıdır! Büyük patronlar, siyasal mülkiyetlerini faşizme teslim etmiş olsalar da ekonomik-toplumsal mülkiyetlerini faşistlerle paylaşmak istemezler. Kendi işyerlerinin tek karar sahibi yine kendileri olmalıdırlar.

Tabana yönelik kimi demagojik söylemler bir yana, hiçbir zaman işveren ve işçi örgütlerinin “**ortak mesleki ve toplumsal çıkarlar temelinde**” tepeden tırnağa bütünleşmeleri gerçekleşmez. Hitler ve Mussolini ve de neyin niçin yapıldığının farkında olan faşist iktisatçılar, bu **korporatizm oyununu** sadece en tepelerde ve burjuvazinin toplumsal-ekonomik iktidar tekeline zarar vermeyecek biçimde oynarlar. Faşist ayak takımı önderleri de çeşitli zor veya ikna yöntemleriyle buna uyum sağlarlar. En tepede kurulan **sembolik korporasyon örgütlerini** saymazsak, burjuvazi mesleki-örgütsel bağımsızlığını korur; bölge ve işyeri düzeyindeki çalışma örgütlerinde de istediği kararları geçirir. **İşçi sınıfı** ise ekonomi üzerinde hiçbir söz hakkına sahip olmadığı gibi, çalışma hayatında, burjuvazinin zorbalığına boyun eğmek zorunda kalır.

Ayrıca şunu da belirtmekte fayda vardır: hem İtalya’da hem de Almanya’da, diğer alanlarda olduğu gibi faşist “ayaktakımı” önderlerinin “demagojik sol” tutum ve davranışları nedeniyle burjuvazi ciddi huzursuzluklar yaşar. Bu demagoji faşist önderlerin, işçi kitlelerini ellerinde tutabilmeleri için adeta bir zorunluluktur. **İtalyan Faşist Sendikaları ve Alman Çalışma Cephesi** içindeki faşist taban önderleri, burjuvazinin ayrıcalıklarına esastan karşı çıkmamalarına karşın, kendi çıkarları doğrultusunda bunları sınıf örgütleri olarak tutmak isterler; zaman zaman burjuvaziye karşı düşmanca davranışlarda bulunurlar. Bu nedenle her iki ülkede de “sınıfçı” faşist unsurlar, patronların talebiyle devlet tarafından sendika ve çalışma örgütlerinden temizlenirler.

Aşağıdaki “Faşist Rejimin Dengesini Sağlayan ve Ömrünü Uzatan Etmenler” bölümünde (3. Madde) yer alan “atomlaştırmaya” ve işçiler arasındaki iletişimi koparmaya dönük önlemlerle birlikte, faşizmin, sınıf mücadelesinin kökünü kazıyaması da, diğer burjuva baskı rejimlerinden farkı ve sınıfı nasıl denetim altına aldığı anlaşılabilir.

Faşist Rejimin Çelişkileri...

Faşist rejimler kaçınılmaz biçimde **pek çok çelişkiyi barındırırlar.** Her şeyden önce kendilerini paraca desteklemiş ve iktidara taşımış olan büyük sermaye, **kendi yarattığı bu**

canavardan pek memnun değildir. Öncelikle **faşizm maliyeti çok yüksek bir rejimdir**. Bürokrasinin faşist çete şefleri ve adamları tarafından doldurulması nedeniyle **devlet kadroları aşırı derecede şişmeye başlar**. Parti, bakanlıklara nüfuz eder, buralara en güvendiği adamları yerleştirir, ancak geleneksel idare aygıtı dışında, kendi organizmalarını da muhafaza eder. Resmi devlet aygıtının yanı sıra Faşist partinin ve yapılmış işleri, kendi çıkarları doğrultusunda ikinci defa yapmaya çalışan yarı resmi faşist örgütlerin varlığı maliyetleri korkunç boyutlara ulaştırır. Bu, hükümetin mali güçlüklerinin daha da artması anlamına gelir. Büyük sermaye bürokrasinin bu derece şişmesinden ve maliyetli hale gelmesinden şikâyet eder. Üstelik aradaki irtibat kopukluğu ve yetki karmaşası nedeniyle işler kötü gitmektedir.

Ayrıca faşist parti ve partinin “yardım kolları” büyük sermaye sahiplerini zorla alınan “gönüllü yardımlarla” haraca bağlamıştır.

İş bununla da bitmez. Büyük sermayenin bir diğer şikâyeti ise, faşist saflarda, yaptıklarını bir “**devrim**” olarak tanımlayan, demagojik sol bir söylemi kullanarak sermayeyi huzursuz eden “**avam**” unsurların varlığıdır. Bunlar, faşist hareket saflarında yapılan bütün temizliklere rağmen demagojik kışkırtmalarına son vermemişlerdir.

Faşizmin avam unsurlarının, halkın sefaletini gözlerden saklamak ve demagojik milli hedefler yaratmak amacıyla sürdürdükleri saldırgan savaşçı dil de ülkenin tecrit edilmesinden, erken bir savaştan ve yenilgi ihtimalinden korkan burjuvaziye rahatsız eder. Bu burjuvazinin çıkarları kuşkusuz emperyalist bir savaşın çıkartılmasıdır. Faşizmin “ayak takımı” bu milliyetçi-militarist kışkırtmalar eşliğinde rejimi erken bir savaş teşvik etmektedir. (Bunlar daha 1935’te Mussolini’yi İngiltere ile savaşa zorlamaktadırlar. Buna karşılık büyük burjuvazinin geleneksel kurumları, başta da ordu- genelkurmay olmak üzere endişe içindedirler. Sürekli itidal tavsiye ederler. En fazla savaş yanlısı olanlar “avam” şefleridir. Parti içinde burjuvazinin adamı durumunda olanlar, generallerle birlikte bazı itirazlar öne sürmekteydiler. Ordu kısa vadede patlayacak bir savaşın sorumluluğunu taşıyamayacağını belirtmekteydi. (Almanya) Savaşa az bir zaman kala Almanya’da generallerin çoğu bir savaş macerasının yaratacağı sonuçlar konusunda Hitler’i uyarmışlardı.

Zaten bütün temizliklere ve “davaya” uygun niteliklere sahip olmadıkları için tasfiye edilen subay kadrolarına rağmen, alman ordusu ile Nazi şefleri arasında her zaman bir gerilim yaşanmış; ordu hiçbir zaman tam olarak **nazileştirilememişti**.

Faşizmin ekonomik politikası, büyük burjuvaziye her ne kadar fayda sağlarsa sağlasın yine de onu tam olarak tatmin etmez. Büyük bayındırlık faaliyetlerinin ve silahlanma politikasının sağladığı büyük kazançlara rağmen burjuvazi faşizmin ekonomi politikasının sonuçlarından, mesela bu politikanın yol açacağı bir mali bunalımın orta sınıfları kendilerine karşı ayaklandırmasından korkarlar. Onlara göre faşist yönetim, harcamaları “ihtiyatsız” bir tempoyla artırmaktadır. Ayrıca savaş ekonomisinin “kendilerine gittikçe daha ağır şekilde devlet zoru uygulamasından ve kutsal özel teşebbüse daha fazla ayak bağı olmasından” korkarlar.

Bu “gayri memnun” burjuvazinin kafasında şekillenmeye başlayan asıl düşünce, “faşist ayak takımı ve şeflerini uzaklaştırıp, iyice ilerlemiş olan totaliter rejimi saf bir askeri diktatörlüğe dönüştürmektir.”

Tabii, bir de “Lider”in zıvanadan çıkmaya başlaması ve **yönetimin giderek kişiselleşmesinin yarattığı sorunlar** vardır. Faşist ayak takımı tasfiye edilip parti ikinci plana düşmeye başladıkça, liderin kişisel diktatörlüğünün yanı sıra “büyüklük ve çılgınlık” gösterileri de artar. Gerçi bu durum, avam kesiminin tasfiyesiyle iyice ortaya çıkan devletin büyük sermayenin hizmetindeki asker-polis devleti niteliğini halkın gözünden saklamak için faydalı

olsa da yine de pek çok tehlike içerir. “**Ulu önder**”ın bir hile olarak kullanılsa da, bir süre sonra bu durum lider açısından da bir “**enayi tuzağına**” dönüşür; Liderler bir süre sonra “**kendi kendilerinin delisi**” olarak iyice kontrolden çıkarlar; giderek öngörülemez işlere girişirler. Burjuvazi artık liderlerin kararsız mizaçlarını ve delice heveslerini de hesaba katmak zorundadır.

Marx’ın deyişiyle (Louis Bonaparte’ı kastederek): “**İmparatorluk rolünü kendisi de ciddiye aldığı andan itibaren... kendi teorisinin kurbanı haline gelir, artık evrensel tarihi bir komedi olarak değil, kendi komedisini evrensel tarih olarak gören ciddi ve vakur bir soytarı olup çıkarlar**”

Ancak bütün bu pürüzlere rağmen rejim henüz vazgeçilmezdir. Faşist rejim büyük sermayenin toplumsal iktidarının toplumun bütün hücrelerine sızmasının ve işçi sınıfını atomize ederek denetim altında tutmasının etkili bir aracıdır. Burjuvazi egemenliğini, en tepedeki “delilerin” geniş halk kesimleri üzerindeki “büyüleyici” etkisi ve halkın “öndere” duyduğu iman sayesinde sürdürmektedir. Bu, iman sömürülen “halk tabakalarının huzursuzluğunu ve sefaletini bir coşkunluk ve fedakârlık duygusuna çevirmektedir.”

Avam Takımının Yarattığı Sorunlar

Faşizmin “çelişkili” yapısı, hareketin sol bir demagojiyle peşine taktığı ve yaptıklarının gerçekten bir “**devrim**” olduğuna inanan aşağı ve orta sınıflardan insanlarla ilişkilerinde iyice açığa çıkar. Faşistlerin iktidarı ele geçirip devletin tepesine üşüştükları dönemde bir eski seçkinlerden bir “hanımefendi” endişeli bir biçimde “çete reislerinin eline kaldık!” şeklinde dert yanmaktadır.

Burjuvazi faşistlerin kasalarını doldurmaya devam etse de faşist demagojinin devamı ve faşist avam takımının faaliyetleri nedeniyle huzursuzdur. Haksız da değildir! Sokak kavgalarından ve vurdulu kırdılı işlerden gelen faşist çete şefleri, siyasi ve ekonomik güçlerini koruyabilmek için “ayak takımına” sürekli gaz vermek ve onların desteğini sürdürmek zorundadır. Üstelik bu kitlelerin kısa hayalkırıklıklarını da bir biçimde idare etmek gerekmektedir. Bu da ancak faşist demagojinin esasını oluşturan “antikapitalist”, burjuvazi karşıtı dilin sürdürülmesiyle mümkündür. Zafere ulaşmış faşizmin burjuvazinin ayrıcalıklarına dokunmakta gecikmesi avam takımının sabırsızlanmaya başlamasına yol açar. Onlar “devrimin devam etmesini” ve hatta bir “**ikinci devrim**” istemektedirler.

İtalya’da faşist bir gazete, “İhtilali yaptık... Gerekirse aynı işe bir kere daha başlamaya hazırız!” demektedir.

Bologna’da bir faşist lider, “Büyük emlak sahipleri ve sanayiciler sanıyor ki, faşizmin görevi, sermayenin sömürüsünü değil, emekçilerin taleplerini yumuşatmaktır. Oysa iki bin faşist bunun için ölmedi; iki yüz bin faşistin ölmeye hazır olduğu şey bu değil... Devrimci emekçilere sopa attırılmış olan ben, büyük emlak sahiplerine de sopa çekirtmeye hazırım!”

Bir başka faşist önder, Mussolini’ye gönderdiği mektupta, onu, “ezmek istediği kişilerin kollarına kendini bırakmakla ve faşizmi burjuvazinin ve monarşinin hizmetindeki gericilikle özdeşleştirmekle” suçlar!

Faşizmin avam unsurlarının temizlenmesi kolay olmaz. Roma’da Mussolini taraftarlarıyla bu “aşırı” unsurlar arasında pek çok silahlı çatışma çıkar. Livorno’da milis kışkılları ve parti binaları işgal edilir. Mussolini, “150 bin faşistin sepetlenmesi gerekiyordu!” der. Baştan beri parti saflarında olan on binlerce faşist, partiden atılır, çeşitli yerlere dağıtılır. Temizlik kampanyaları birkaç defa tekrarlanır. Silahlı güçler eğitim merkezleri haline getirilir veya düzenli orduya bağlanır.

Almanya’da da benzer bir süreç izlenir:

“Hücum Takımları’ndan gelme gözü aç gençler ve ‘işyeri nasyonal sosyalist hücreleri’ne mensup işçiler, patronların masalarına yumruklarını indirip ücret artışı, işyerlerini denetleme hakkı ve hatta işyerlerinin millileştirilmesini isterler!”

Kendi taraftar kitlesini genişleterek rejim içindeki gücünü artırmak isteye faşist avam liderleri partinin, Hücum Takımları’nın ve işyeri hücrelerinin kapılarını herkese açarlar. Bu nedenle pek çok teslim olmuş eski sosyalist veya “sızma” amacıyla gelen Marksist militanlar buralara girmeye başlar.

SS’lerin düzenlediği halka açık bir toplantıda, bir faşist şunları söyler: **“Devrimimiz daha şimdi başlıyor. Henüz amaçlarımızın hiçbirine ulaşmış değiliz. Milli hükümetten milli uyanıştan söz ediliyor... Nedir bütün bunlar? Önemli olan programımızın sosyalist yönüdür... Alt etmemiz gereken bir tek düşman vardır: Burjuvazi!”**

Bu durum burjuvazinin tepkisine yol açar ve Hitler, Cumhurbaşkanı Hindenburg tarafından uyarılır. Aynı günlerde yayımlanan bir hükümet bildirisiyle, Alman devriminin sona erdiği ilan edilir: **Artık “Devrime devam etmekten ya da yeni bir devrim yapmaktan söz etmek... bütün bu tarz sözler milli devrime karşı girişilmiş bir sabotajdır ve müsamahasız bir biçimde cezalandırılacaklardır...”**

Nitekim öyle olur ve aynı İtalya’da olduğu gibi yer yer ayaklanan faşist “ayak takımı”, bunların örgütlendiği SA birlikleri dağıtılırken, örgütün şefleri de kanlı biçimde ortadan kaldırılır. Milisler kesin biçimde devletin hizmetine girerler.

Sonunda Almanya’da da devletle parti kesin biçimde kaynaşır ve parti, totaliter devlet tarafından “ehlileştirilir”; her şey zapturapt altına alınır...

Faşizmin Dengesini sağlayan ve Ömrünün Uzatan Etmenler...

(Daniel Guerin. Faşizm ve Büyük Sermaye)

Stalinistler, faşizmin İtalya ve Almanya’da devrimin darbeleri altında pek yakında kaçınılmaz olarak yıkılıp gideceğini;

Sınıf çelişkilerini en yüksek noktasına çıkartan faşizmin, proleter devrimin geliş saatini erken aldığını; şimdi sıranın proletaryada olduğunu; “proletaryanın ancak faşist diktatörlük cehenneminden geçmek suretiyle iktidarı ele geçirebileceğini” ileri sürüyorlardı.

Oysa olaylar, faşizmi durduramaması halinde, işçi sınıfını uzun bir kölelik ve güçsüzlük döneminin beklediğini gösterdi.

Faşizm kendi dışındaki her şeyi yok ederek varlığını sürdürebilir. Bu nedenle faşizm diktatörlüğe karşı koyan en ufak şeyleri bile kelimenin fizik anlamında yok eder, önünde ardında bir boşluk yaratır. (Guerin)

Faşizm, bütün iç çelişkilerine, kitlelerin sefalet ve huzursuzluğuna rağmen uzun bir süre nasıl ayakta kalmaktadır?

1-Faşizmin gücü, öncelikle, yarattığı **aşırı merkeziyetçiliğe** dayanır. En ufak bir federalizm veya özerkliğe katlanamaz. İtalya ve Almanya’da merkezi iktidarın otoritesi sonuna kadar güçlendirilmiş, bireysellik en son kalıntısına kadar ezilmiştir. Merkezi yönetimin temsilcileri olarak valilerin yetkileri iyice artırılır.

Temel prensip şudur: “Otorite paylaşılmaz. Otorite tektir ve bölünmez. Aksi halde devlet parçalanır.” (Mussolini)

Almanya’da kendi hükümet ve parlamentoları olan 17 federal devlet kademe kademe ortadan kaldırılır.

2-Modern devletlerdeki polis baskısı yöntemleri en ileri düzeye taşınır. Polis tam bir bilimsel örgüt haline getirilir. Kurulan gizli siyasi polis teşkilatları İtalya’da **Ovra**, Almanya’da **Gestapo**, bütün toplumsal sınıflar içindeki kolları, sonsuz maddi ve mali imkânları, çok geniş yetkileriyle her türlü **muhalefet teşebbüsünü** daha en baştan ezer. Herkesi tutuklayabilir, toplama kampına kapatabilir, sorgusuz sualsiz ortadan kaldırabilir...

3- En önemli unsurlardan biri, işçi sınıfının “zorla parçalanmış, dağıtılmış ve zaafa uğratılmış” bir biçimde tutulmasıdır.

Elbette faşizm de sosyolojik bir olgu olan sınıf mücadelesini tamamen ortadan kaldıramaz. Ne kadar güçlü ve mükemmel de olsa hiçbir polis örgütü sınıf mücadelesinin kökünü kazıyamaz. Sınıf mücadelesi faşizmde yeraltına geçer. Bazen **faşistleştirilmiş** ya da **tektipleştirilmiş** sendikalarda avam takımının demagojik edebiyatında kendini gösterir.

Mussolini, “Bütün işçilerin benimle beraber olduğunu söyleyemem... Bunlar hiçbir zaman tatmin olmak nedir bilmezler” der...

Almanya’da fabrikalardaki “Güven Konseyleri” için yapılan seçimlerde rejim (1934-35) başarılı olamaz; 1934’te katılım yüzde 40’ta kalır. 35’te işçilerin yüzde 30’u ya oylamaya katılmaz ya da karşı oy kullanır. 36, 37 ve 38 seçimleri tedbiren ertelenir. 38’den itibaren fabrikalarda “güvenilir adamlar” atama yoluyla göreve getirilir!

Burada sorun sınıf mücadelesinin bir biçimde varlığını sürdürmesi değil, gizli huzursuzluğun ve sınıf tepkisinin kendini duyurmasına ve örgütlemesine hiçbir biçimde izin verilmemesidir. İşçi sınıfı parçalanmış, **atomlarına** ayrılmıştır. Kısmi talepler için girişilen hareketler derhal ezilir. Bunlar ancak o işyerinin çerçevesinde kalır. Diğer fabrikalardaki işçilerin çok azının bundan haberi olur. Bir fabrikada direnişe geçen veya geçecek olan işçiler kendilerinin yapayalnız olduklarını sanırlar. Sadece farklı fabrikaların işçilerinin bağı kopmakla kalmaz, aynı fabrikanın çeşitli servisleri arasındaki bağlar da yok olur, bunların yeniden kurulabilmesi çok zor hale gelir. Gizli sendika çekirdekleri en başından ezilir.

4-Faşizmin ömrünü uzatan etkenlerden biri de en başından itibaren **gençliğe** büyük önem vermesi ve ona yönelmesidir. **Gençlik** iktidara yürüyen faşizm için en önemli hedeflerden biridir. Eski kuşaklar, “eski ideolojilerle zehirlenmiş” olduklarından “ıflahı imkânsız insanlar” olarak kabul edilir. Gençlik ise “henüz eski ideolojilerin bulaşmadığı bakir hammadde” olarak görülür.

Goebbels, gençliğin Hitler’in arkasında olduğu sürece rejimin yıkılmayacağını söyler.

Çocuklar İtalya’da 6, Almanya’da 4 yaşında ailelerinden alınarak askerileştirilmiş faşist örgütlerde yetiştirilmeye başlanır. Çocuk ve gençler, boş vakitlerini evlerinin dışında geçirmek zorundadır. Beyinleri yıkanır. Böylece her türlü devrimci, sosyalist düşünceye ulaşma imkânları ortadan kaldırılmak istenir. Bu yolla sol düşünceyle haşır neşir olmuş eski kuşakla tamamen faşizm altında yetiştirilmiş kuşaklar, ana babalarla çocuklar arasında bir uçurum yaratılır.

5-Faşizm kitleleri etkisi altında tutabilmek için sürekli bir “gözboyama” siyaseti izler. Böylece epeyce bir süre gerçek yüzünü örtmeye çalışır. Elbette bu “popülerlik” politikası sadece “idealist” yöntemlerle sınırlı değildir. Aynı zamanda **maddi** yöntemler de uygulanır.

Bunların başlıcaları şunlardır:

İşsizlik, büyük bayındırlık, mesela otoyol projeleri ve silahlanma faaliyetleri ile büyük çapta emilir.

Sermaye ihraçları ve fiyatlar diktacı usullerle denetlenir...

Bonapartizm...

Stalinci faşizm teorisi, Troçki'ye göre, **“Gerçekliğin bütün somut evrelerinde, bütün geçiş aşamalarında, yani devrimci (ya da karşıdevrimci) sıçrayışlarında olduğu kadar tedrici değişmelerinde de (gerçekliğin) diyalektik tahlilinin yerine kısmi ve yetersiz bir tarihsel deney temeli üzerinde ortaya çıkarılmış soyut kategorileri koyar.”** Bu nedenle Stalinciler, (o dönemde) **“finans kapitalin kendini parlamenter demokrasiye uyduramayacağı ve faşizme başvurmak zorunda kalacağı görüşünü benimsediler.”** ... **“Belirli sınırlar içinde mutlak doğru olan bu görüşten”, “salt tümdengelimci” ve “biçimsel” bir mantığa dayanarak istinasız bütün ülkeler ve gelişme aşamaları için geçerli bir model çıkardılar. Artık bütün baskı ve diktatörlük biçimleri faşizmdir!**

Oysa yine Troçki'ye göre:

***Geçmişte de kapitalizm kendini katıksız demokrasiye uydurmamış, bazen bu parlamenter demokrasiyi bir açık baskı rejimiyle tamamlamış; bazen de yerine açık baskı rejimi getirmiştir.**

***Katıksız finans kapitalizm hiçbir yerde yoktur.**

***Finans kapital hâkim durumdayken bile bir boşlukta hareket etmez ve burjuvazinin öteki tabakaları ve ezilen sınıfların direnişiyle hesaplaşmak durumunda kalır.**

***Bir dizi geçiş rejimi parlamenter demokrasi ile faşist rejim arasına bazen “barışçı” bir tarzda, bazen de iç savaş yoluyla karşı durulmaz bir tarzda araya girer.**

Troçki bu “ara rejim” tespitlerinin ardından, **“Eğer ilerlemek ve geri püskürtülmemek istiyorsak, bu geçiş biçimlerinden her biri doğru bir teorik değerlendirmeyi ve proletaryanın buna uyan bir taktiğini gerektirecektir”** der.

Bütün bu nedenlerden dolayı **“geçişsel”** rejimler meselesi büyük önem kazanır.

Alman faşizminin zaferi, henüz tarih olmamış bir mücadele sürecinde, proletaryanın bu süreci durdurma şansının hâlâ olduğu bir aşamada Bolşevik-Leninistlerin, **bir geçiş rejimi olarak Bonapartizme** ilişkin saptamalarının ve onu faşizmden ayırt edebilmelerinin ne kadar önemli ve hayati olduğunu göstermiştir.

Unutulmaması gereken husus, aynı dönemde **“Faşizm zaten vardır”** diyen Stalincilerin **“Bonapartist aşama teorisinin, sosyal demokrasinin ‘ehveni şer’ politikasını kolaylaştırmak, faşizmi maskeleye ve üzerini boyama çabasından başka bir şey olmadığını”** öne sürmeleridir.

Nedir?

Troçki'nin tanımıyla, ekonomik, politik ve sosyal krizlerle şekillenen ve sınıf mücadelesinin şiddetlendiği, **“uzlaştırılamayacak kampların, kapitalist toplumun iki kutbundaki savaş mevzilerini almalarıyla parlamentonun bütün önemini yitirdiği; ancak taraflardan hiçbirinin açık bir üstünlük sağlayamadığı, karşılıklı olarak “geçici” bir etkisizlik konumunda kaldıkları, bazı tarihsel-toplumsal “denge” durumlarında iktidar eksenli politik anlamda sınıfların ve onların parlamenter temsilcilerinin üzerine çıkar. Bonapartizmin en önemli işlevi, mülkiyeti ve düzeni korumak amacıyla kendini mücadele eden iki kampın üzerine çıkarmasıdır.**

Kendini ulusun üzerine çıkararak “**ulusun uzlaştırıcı hakemi**”, bir “**üst uzlaştırıcı**” görünümü kazanan bu hükümet biçimi **ordu, polis, bürokrasi** eksenine oturur. Bonapartizm, Troçki’nin deyişiyle “**ulusun hakemi rolündeki bir kılıç hükümeti**”dir. Bonapartist hükümet, parlamentonun yürütmesi gibi değil, iki kamp arasındaki bir “**hakem**” gibi görülür. **Bonapartizm, parlamentonun süsleriyle örtülen asker- polis diktatörlüğüdür.**

“Gerçek yetkilerinden vazgeçmiş, her an dağıtılabileceğinin farkında bir parlamentonun sözde onayına dayanan” bu “kılıç hükümetinin” **bağımsız bir programı yoktur. O bir düzen aletidir, var olanı korur.** (Bazı “düzen kurucu” ve küçük burjuva- sol istisnaları dışında. Ancak sonunda hepsi aynı sınıfsal noktaya gelir! Troçki, küçük burjuva diktatörlükleri burjuva diktatörlüğünün üstü örtük biçimi olduğunu söyler.)

Yine Troçki’ye göre, kendini politik bakımdan sınıfların üzerine çıkaran Bonapartizm, atası **Sezarizm** gibi toplumsal bakımdan her zaman her çağda sömürücülerin en güçlü kesiminin hükümetini temsil eder.

Troçki’ye göre, “**Bugünkü Bonapartizm de (1930’lar) bürokrasinin zirvelerini, polisi, subaylar zümresini ve basını esinleyen ve ayartan finans kapitalin hükümetinden başka bir şey olamaz.**” (Bak: Troçki; *Faşizm Karşı Mücadele*)

Troçki’ye göre **faşizm** de Bonapartizm ve parlamenter demokrasiden toplumsal olarak ayırt edilemez. (finans kapitalin hükümetidir) Ancak “**Toplumsal sorunlar politika alanında çözülür.**” (Troçki) Yani rejimin toplumsal temelini kavramak yetmez, **politik farklılığı** görebilmek gerekir. Bonapartizm de aynı toplumsal temellere oturduğu faşizm gibi, **burjuvazinin toplumsal mülkiyetini koruyabilmek uğruna siyasi mülkiyetini başka bir güce devretmek zorunda kalması** halidir. Böyle olsa da burjuvazi, “**Proleter olmayan her hükümetin, sonuçta kendine hizmet etmek zorunda olduğu**” bilgisi ile, her zaman çok mutlu olmasa da normal parlamenter yollarla aşamayacağını düşündüğü gerçek bir tehlike durumunda bu politik mülkiyet devrini içine sindirebilir.

Ancak her iki rejim arasında önemli benzerlikler olmakla birlikte, sözü edilen **politik farklılık** işçi sınıfı mücadelesi ve bu mücadelenin şartları açısından küçümsenemez. Çünkü faşizm, **işçi sınıfını atomize etme** ve toplumun bütün hücrelerine kadar nüfuz etmesini sağlayan taban örgütlenmeleri, **kitlesel baskı, terör ve denetim** gücüyle Bonapartizmden ayrılır. (Asıl işini bitirdikten sonra bir ölçüde Bonapartizme dönüşse de)

Bonapartizmin, farklı toplumsal işlevleri yerine getiren bazı çok önemli örnekler dışında, (Mesela 18. Ve 19. yüzyıl Fransası’ndaki klasik veya 20. Yüzyılda pek çok azgelişmiş ülkede yaşanan “**kurucu Bonapartizm**” örnekleri) genel olarak “geçici” konumda olması ve toplumsal destekten ziyade (Böyle bir destek başlarda pasif biçimde olsa da, aktif bir karakter kazanmaz, üstelik fazla uzun da sürmez. Oysa faşizmin bir rejim olarak “kalıcı” karakteri pek çok açıdan Bonapartizmden farklılık göstermesine yol açar. Yine Bonapartizmde, genel örnekleri itibariyle toplumsal yapıya dokunmadan, ancak olağanüstü politik-idari tedbirlerle düzeni koruma misyonu öne çıkarken. Faşizm yapısı ve karakteri itibariyle yeni bir düzen kurmayı hedefler.

Çeşitli Bonapartist Rejimler ve Faşizm-Bonapartizm İlişkisi

Bunların dışında, Bonapartizmin kapsamı içinde ele alınabilecek çeşitli rejim örneklerinden de söz edilebilir. 19. yy’da Almanya’da kapitalizm öncesi sınıfların politik egemenliğine

rağmen hem bir Alman Birliği kurmak, hem de gelişmiş bir kapitalizmin yolunu açmak amacıyla hiç de demokratik (yani halkçı) olmayan bir “tepeden sosyal devrime” öncülük eden Bismarc’ın adıyla anılan “**Bismarkizm**” bunlardan biridir. Bu rejim, son derece baskıcı ve gerici yöntemlerle devlet bürokrasisi eliyle modern bir kapitalizme öncülük etmiştir.

Ayrıca “halkçı” ve görece ilerici Bonapartizm örnekleri de vardır. (Bu örnekler için kavramın içeriğinin genişletilmesi gerekir.) Bunlar aslında burjuvazinin toplumsal egemenliğine ve üretim ilişkilerine gerçek bir darbe vurmadan, ancak bir takım kısıtlamalarla ekonomik-toplumsal-halkçı reformlara girişen, devlet kapitalizmi ağırlıklı çalışan (!), çoğu zaman askeri bürokrasinin reformcu kanadıyla işçi ve köylü önderliklerinin ve örgütlerinin ittifakına dayalı (Hatta bazen onları örgütleyen), onları iktidara “ortak” eden; var olan düzenin en temel özelliklerine dokunmadan önemli değişikliklere giden; sınıflararası işbirliğini hedefleyen ve bu nedenle tamamı emekçiler için değil burjuvazi için mutlu sonla biten “solcu”rejimlerdir. Başlıca örnekleri Arap dünyasında **Baasçılık**, **Nasırcılık**; Arjantin’de **Peronizm**; Meksika’da **Cardenas** dönemi, bağımsızlık sonrası bazı Afrika ülkelerinde uygulanan rejimler: **Gine**, **Gana**, Venezuela’daki **Chavez** rejimi vb’dir...

Troçki, geri kapitalist ülkelere has Bonapartizme ilişkin şunları söyler: **Sanayi açısından geri ülkelerde yabancı sermaye belirleyici bir rol oynar. Ulusal burjuvazinin ulusal proletaryaya ilişkin olarak görece zayıflığı buradan kaynaklanır. Bu durum devlet yönetiminde özel durumlara yol açar. Hükümet yabancı sermaye ile ulusal sermaye sermaye arasında, görece zayıf ulusal burjuvazi ile görece güçlü proletarya arasında salınır. Bu, hükümete kendine özgü Bonapartist bir nitelik, özel bir doğa kazandırır. Diyebiliriz ki, onu sınıflar üzerine yükseltir. Gerçekte yönetimini ya kendini yabancı sermayenin bir aracı haline dönüştürerek ve proletaryayı bir polis diktatörlüğünün zincirleri altında boyun eğdirerek ya da proletarya karşısında manevralar yaparak, hatta ona tavizler vererek, böylece yabancı sermayedarlar karşısında belirli bir özgürlük elde etme olanağına sahip olarak sürdürebilir.”**

Bu nedenle

Kemalizm adını verdiğimiz Türkiye tipi Bonapartizmin de genel olarak Bonapartizmin evrensel özelliklerine denk düştüğünü söyleyebiliriz. Ancak sınıflar arası dengeye değil, iki modern sınıfın cılızlığına ve politik güçsüzlüğüne dayanan bu Bonapartizm, 1923-50 arasındaki “kurucu”, “tepeden devrimci” ve bir ölçüde faşizan dönemini takip eden 1950-60 geçişinin ardından 27 Mayıs 1960 darbesiyle bir **yarı Bonapartizme** dönüşmüştür. Bu rejim, **yarı yarıya kınına girmiş** olsa da her an çekilebilecek bir “kılıcın gölgesinde” var olur. Burada (arada bir geri gelse de) doğrudan yönetimin yerini dolaylı bir “**kontrol rejimi**” alır. Hükümetler meşhur “Kırmızı Kitap”ın sınırları içinde hareket ederler. En büyük şikâyetleri, seçim kazanmaları ve “**hükümet olmalarına rağmen iktidar olamamaları**”dır. Bazı “milli” konular ve sorunlar fiili olarak “devletin”, yani Silahlı Kuvvetler’in (ve yüksek bürokrasinin) tekelindedir. Sınırların aşılması veya rejimi tehlikeye sokabilecek “başarısızlıklar” muhtıra ve ardından gelen darbelerle cezalandırılır. Yürütme TSK, MGK, cumhurbaşkanı ve yüksek yargı tarafından çoğu zaman demokratik olmayan bir denetim altında tutulur. Parlamento, (adı “parlamentar rejim” olsa da) gerçek bir itibara ve tam yetkili bir politik güce sahip değildir.

Faşizmle Bonapartizmi birbirinden ayırt etmek çok önemlidir, ancak bu, faşizmle Bonapartizmi iki bağdaşmaz mantıki kategori haline getirmek anlamına gelmez.

Bonapartizm, işe parlamentarizmle faşizmi birleştirerek başlar; zafere ulaşmış faşizm de sadece Bonapartistlerle bir bloka girmek zorunda olduğunu değil, aynı zamanda Bonapartist sisteme **iç yapı bakımından** da yakınlaşmak zorunda olduğunu görür.

Bunun nedenlerini şöyle özetleyebiliriz:

Finans kapitalin egemenliğinin, mürteci (gerici) toplumsal demagoji ve küçük burjuva tedhişi yoluyla uzatılması olanaksızdır. Çünkü bunun büyük sermaye açısından yukarıda da belirttiğimiz pek çok sakıncası vardır. İktidara geçen faşist şefler, kendilerini izleyen kitleleri devlet aygıtı aracılığıyla susturmak zorunda kalırlar. Aynı şekilde **küçük burjuvazinin** geniş kitlesinin desteğini de yitirirler. Bu kitlenin küçük bir bölümü devlet aygıtı içinde erir. Bir başka bölümü ilgisizliğe, umursamazlığa kapılır. Bir üçüncüyse çeşitli bayrakların altında muhalefete geçer.

Troçki bu konuda şunları söyler:

“Ancak “Küçük burjuvazinin proletaryaya karşı politik seferberliği, büyük burjuvazi için ateşle oynamak demek olan toplumsal demagoji olmadan düşünülemez. (Sol görünümlü demagoji!) İpleri koparmış küçük burjuva irticasının ‘düzen’ açısından tehlikesi, Almanya’da son olaylarla da doğrulandı. Bunun için Fransız burjuvazisi, mürteci haydutları kendi kanatlarından biri gibi destekler ve masraflarını karşılarken, bir yandan da işleri faşizmin politik zaferine kadar götürmek istememekte ve son çözümlemede iki aşırı kampı da disiplin altına alacak bir ‘güçlü’ iktidar kurulmasını amaçlamaktadır.”

(Yani, Fransız burjuvazisi, maliyetinin yüksekliği nedeniyle düzeni Bonapartist bir biçimde kurtarmaya çalışmıştır.)

“(Faşizm) toplumsal kitle tabanını yitirirken bürokratik aygıtı dayanarak ve sınıflar arasında gidip gelerek Bonapartizm biçiminde yenilenir...”

“Çatışan kampların arasındaki son derece kararsız ve kısa süreli dengeyi yansıtan faşizm öncesi ya da engelleyici Bonapartizmden (İtalya’da Giolotti, Almanya’da Brüning-Schleicher, Fransa’da Doumergue) farklı olarak her iki kitle kampının yıkılmasından, (proleter ve küçük burjuva kampları b.n.) hayal kırıklığından ve yılgınlığından doğan ve yükselen faşist kökenli Bonapartizm (Mussolini, Hitler vb.) çok daha dengeli oluşuyla gösterir kendini.” (Troçki)

Faşist kökenli Bonapartizm, faşizmin yol açacağı kanlı kavgalardan kaçınmak için büyük burjuvazinin başvurduğu engelleyici Bonapartizmden çok daha dengelidir.

Ancak faşizmin bu Bonapartizm biçiminde yenilenmesi onun için sonun başlangıcı anlamına gelir. Bu sonun ne kadar zamanda gerçekleşeceği pek çok içsel ve dışsal faktöre bağlıdır. Ancak küçük burjuvazinin karşı devrimci faaliyetinin sonuçlanması, hayal kırıklığına uğraması ve parçalanması gerçeği yeni devrimci olanaklara yol açar. Tarih proletaryanın sadece polis zoruyla denetim altında tutulamayacağını gösterir. Ancak İtalya deneyi yaşanan felaketin psikolojik etkisinin, o felakete yol açan güçler dengesinden daha uzun sürdüğünü göstermiştir. Ancak bu psikoloji sert bir sarsıntıyla yıkılabilir...

“Faşizmde bir Bonapartizm ögesi vardır. Bu öge olmadan, yani sınıf mücadelesinin son derece keskinleşmesi nedeniyle devlet iktidarının toplumun üzerine çıkarılması olmadan faşizm mümkün olamazdı.” (Troçki)

Sonuç itibariyle; burjuvazinin bütün baskı rejimleri arasında bazı ortak özellikler ve “geçişli” durumlar vardır. Gerçek dünyada burjuvazinin hiçbir baskı rejimi en saf ve ilk örneğin aynen tekrarlandığı biçimlerde tezahür etmez. Faşizmin farklı güç dengelerine dayalı belirli farklılıklar gösteren biçimleri olduğu gibi (Hitler ve Mussolini rejimleriyle, mesela Polonya’daki Pilsudski rejiminin farkı); Bonapartizmin de yine sınıflararası güçler dengesine, tarihsel koşullara vb. bir dizi etkene dayalı farklı biçimleri vardır.

Faşizm, nasıl Bonapartizmin ve askeri diktatörlüklerin kimi özelliklerini taşıyorsa, Bonapartizm de kimi faşizan ve askeri diktatörlüklere has unsurları içinde barındırır. Aynı şey **askeri diktatörlükler** için de geçerlidir; o da diğer burjuva baskı rejimlerinin bazı özelliklerini bağrında taşır.

Ancak yine de bunların hepsinin asıl ağır basan başat özellikleriyle ayırt edilebilmeleri çok önemlidir. Sadece bunların ömürlerinin uzunluğu, kalıcılıklarının derecesi, toplumsal-politik hâkimiyetlerinin, baskı ve denetimlerinin gücü açısından değil, proletaryanın örgütlü yapısı ve bilinci üzerindeki tahribatları ve işçi sınıfının onlara karşı mücadele imkân ve taktikleri açısından...

Askeri Diktatörlükler

Burada yukarıda sözünü ettiğimiz **askeri diktatörlük** meselesine de değinelim. Genel yaklaşım bu tür rejimlerin (Büyük bir çoğunlukla) “faşizm” veya “Bonapartizm” (daha çok bizim taraf) kapsamında ele alınması doğrultusundadır. Elbette askeri diktatörlükler de toplumsal temelleri, ortaya çıkış koşulları ve uygulamaları açısından hem faşizmin hem de Bonapartizmin bazı özelliklerini taşır. Aynı, adı geçenlerin askeri diktatörlüğün bazı özelliklerini taşıması, varlıklarını “kılıcın gücüne” borçlu olmaları gibi. Ancak askeri diktatörlüklerin kendine has nitelikleri vardır.

Askeri rejimler her şeyden önce bir **kitle hareketi olarak iktidara gelmezler**; aksine yönetim mümkün olduğunca **silahlı kuvvetler hiyerarşisinin en üst kesimlerinin mutlak otoritesi** ile sınırlı tutulmak istenir. “Huzur ve istikrar” talep eden “milletin” pasif desteği ve onayı dışında, “başbozuklar” çok zorunlu kalınmadıkça siyasetten uzak tutulmaya çalışılır. Bu “sivil” unsurlar bizdeki Turgut Özal örneğinde olduğu üzere daha çok mutlak anlamda emperyalizmin ve yerli büyük burjuvazinin yararına ekonomik program ve uygulamalar nedeniyle göreve getirilir. Askeri diktatörlüğün bir diğer özelliği, Bonapartizmin ihtiyaç duyduğu parlamenter görüntülere ihtiyaç duymamasıdır. Askeri diktatörlük **“parlamenter süslerden arındırılmış asker-polis devletidir.”** (Bak 12 Mart ve 12 Eylül’ün farklılıkları) Askeri diktatörlük genel olarak parlamentoyu ve siyasi partileri kapatır, eski siyasileri tasfiye eder. Şiddeti, hedefleri ve örgütlenmesi itibariyle Bonapartist rejimlerin ötesine geçen askeri diktatörlükler, “milli” bir söylem tuttursa da, esas olarak **iktidar eksenini**, toplumun üzerinde değil, **doğrudan ve açık biçimde** burjuvazinin acil ve “çıplak” çıkarları üzerine oturtur. Emir kumandaya dayalı işleyişi ve **“halktan kopukluğu”** nedeniyle, “millilik” söylemi dışında, “halkçı” bir görüntüye başvurmaz. Burada **“Emir demiri keser!”** prensibi geçerlidir.

Kitlesel bir tabandan, “sınıflarüstü” görüntüden ve herhangi bir **popülizmden yoksunluğu**, (Yine bazı “sol” örnekleri dışında) askeri diktatörlüklerin iktidarlarını her defasında **“tepeden ve doğrudan zor”** üzerinden sürdürmelerine yol açar. Yine Bonapartizmden farklı olarak, doğrudan denetim altında tuttuğu bazı sendikaların sadece biçimsel varlığı hariç, sendikal faaliyete görüntüde de olsa izin vermez, grev, serbest toplu iş sözleşmesi vb. hak ve özgürlükler kısıtlamaların ötesinde kategorik olarak yasaklanır. Sendikalar sınıfçı çizgileri nedeniyle kapatılır. Ancak rejimin temelsizliği, toplumun tüm hücrelerine nüfuz etmesini imkânsız kılarken, çoğu zaman ömrünü de kısaltır. Askeri diktatörlükler de, faşizm gibi

ömürleri uzadıkça daha “Bonapatist” bir karakter kazanır. Zaten emekçilerin, “rıızaları” dışında, çok uzun süre sadece polis ve asker gözetiminde tutulmaları imkânsız olduğu gibi, burjuvazi için de tehlikeli bir hal alacaktır. Askeri diktatörlüklerin faşizme benzer yönü işçi hareketini ezmesi olsa da ondan farklılaştığı yön, **sınıfı atomize edememesi ve demagojik bir söylem üzerinden yeniden örgütleyememesidir**. Askeri diktatörlüğün gücü ve tabanı sınıfı parçalayıp denetim altına almaya ve yeniden örgütlemeye yetmez.

“**Düzen Koruyucu**” ve görece kısa dönemli, zayıf ve daha Bonapartist karakterli örnekleri dışında (12 Mart 1971) iç ve dış toplumsal-siyasi koşullar nedeniyle ortaya çıkan bazıları uzun ömürlü ve “**düzen kurucu**” askeri diktatörlük örnekleri, (mesela 1973 Şili, 12 Eylül Türkiye) iktidarını burjuvazinin en vahşi ve çıplak çıkarlarının gerçekleştirilmesi ve yine çıplak zor üzerinden sürdürür. Burada “**düzen kuruculuk**”, kapitalizmin krizinin zorunlu kıldığı **yeni bir sermaye birikimi modelinin** ihtiyaç duyduğu ekonomik, siyasi, hukuki ve kurumsal yapıların inşası ve toplumsal koşulların yaratılmasıdır. Bu tür “kurucu” askeri diktatörlüklerin, işçi sınıfı hareketi üzerinde “demokrasi döneminde” de etkilerini sürdüren, deforme edici, ciddi hak ve özgürlük kayıplarına yol açan uygulamaları vardır.

Kaynaklar: Daniel Guerin. Faşizm ve Büyük Sermaye. Suda Yayınları. 1975

L. Troçki. Faşizme Karşı Mücadele. Köz Yayınları. 1. Baskı. 1979